

UNITĂȚI POLILEXICALE STABILE GENERALE ȘI ECHIVALENTELE LOR. ORIGINEA BIBLICĂ

Angela SAVIN-ZGARDAN

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Phraseology as well as the lexis is constantly evolving, so its object of study must be viewed both synchronously and diachronically. For this reason, in the present article, we propose to analyze the stable polilexical units (SPUs) from the point of view of the extralinguistic causes that motivate the emergence of the stable polilexical units in the Romanian language (Primary stage). Linguists suggest different ways of classifying them. We consider that it does not matter whether the SPUs are borrowed, calqued or have entered the language in a cultured way. All these SPUs are of foreign origin and for this reason must be considered common for a large number of languages. In this study, we will address phraseological units and set expressions that have a biblical origin. These stable polilexical formations entered the language when there was the need to name the given reality. However, the motivation of their use is determined by the degree of culture and the familiarity with fiction of the person concerned. Below we propose the general approach to SPUs of biblical origin with their equivalents in French, Russian and Bulgarian.

Keywords: *phraseology, stable polilexical unit, motivation, extralinguistic causes.*

Frazeologia ca și lexicul se află în permanentă evoluție, din aceste considerente obiectul de studiu al ei trebuie cercetat atât în plan sincron, cât și diacronic. De această părere sunt cercetătorii: R.A. Budagov (Budagov 17), A.G. Nazarian (Nazarian 43), Gh. Colțun (Colțun 155), subsemnata (Savin-Zgardan 85-91).

Cercetând problema apariției unităților polilexicale stabile (UPS), diverși lingviști propun diferite modalități de clasificare a acestora. Conform majorității cercetătorilor, toate unitățile polilexicale stabile se pot diviza în două grupuri mari: *autohtone* și *comune* pentru un număr de limbi (împrumutate sau calchiate) (Nazarian, 1976: 267-304; Kunin 22; Șahovski 45). În lingvistica românească se observă aceeași tendință de clasificare a UPS conform originii (Dimitrescu; Dumistrăcel). Gh. Colțun propune o altă clasificare a frazeologismelor (UPS – n.n.): *generale*, specifice pentru majoritatea limbilor de pe glob (de origine cultă – n.n.), *paralelisme*, comune pentru un grup de limbi, independente unele de altele, împrumutate sau calchiate, *indigene*, specifice numai unei limbi (Colțun 157-160).

Subsemnata este de părere că nu contează dacă UPS sunt împrumutate, calchiate sau au pătruns în limbă pe cale cultă. Toate aceste UPS sunt de proveniență străină și din această cauză trebuie considerate ca fiind *generale* unui mare număr de limbi. Mai jos propunem abordarea UPS generale de origine biblică cu echivalentele lor în limbile franceză, rusă și bulgară.

Un număr considerabil de UPS în limbile română, franceză, rusă, bulgară sunt de origine biblică. Ele au analogii aproape în toate limbile europene. De exemplu:

Cunună de spini – couronne d'épines – терновый венец – трънлив венец.
Cununa de spini a fost unul din atributele Patimii lui Hristos, evocată astfel de

Evanghelie: „Deci a ieșit Iisus afară, purtând cununa de spini și mantaua purpurie. Și le-a zis Pilat: Iată Omul!” (Evanghelia după Ioan, XIX, 5). Cununa de spini este simbolul suferințelor, chinurilor nemeritate.

O altă expresie evanghelică este *A se spăla pe mâini – s'en laver les mains – умывать руки – умывам си ръцете*. În Evanghelia după Matei (XXVII, 24) acestea sunt cuvintele lui Pilat din Pont, procuratorul roman în Iudeea. După ce a sancționat condamnarea lui Iisus Hristos, i s-a adus apă și el se spală pe mâini înaintea poporului, zicând: „Nevinovat sunt de sângele dreptului acestuia. Voi veți vedea”. La figurat această expresie are sensul de „a arăta că cineva se eliberează de responsabilitate într-o afacere oarecare”.

Expresia *A-și purta crucea – porter sa croix – нести свой крест – нося кръста си* e legată de faptul că Iisus Hristos își ducea singur crucea pe care El trebuia să fie răstignit. În Evanghelia după Matei, Marcu, Luca și Ioan aflăm că după ce Iisus Hristos a fost osândit la răstignire, El a fost dat ostașilor. Ostașii, luându-L, L-au biciuit, „și-au bătut joc de El. Iar după ce L-au batjocorit, L-au dezbrăcat de hlamidă, L-au îmbrăcat în hainele Lui și L-au dus să-L răstignească”.

Conform tradiției, cel răstignit trebuia să-și ducă singur crucea până la locul execuției. De aceea ostașii au pus pe umerii lui Iisus crucea și L-au pornit la locul, destinat răstignirii. „Și ducându-și crucea, a ieșit la locul ce se cheamă al Căpățânii, care evreiește se zice Golgota” (Evanghelia după Ioan, XIX, 17). Chinuit din cauza bățăilor și biciuirilor, istovit din cauza suferințelor sufletești, Iisus Hristos abia mai mergea, de câteva ori căzând sub greutatea crucii. Crucea aceea, conform calculelor, luând în considerare mărimea ei, trebuia să cântărească circa 100 kg. Însuși Iisus folosește această expresie în cuvântarea Sa: „Dacă voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea în fiecare zi și să-Mi urmeze Mie” (Evanghelia după Luca, IX, 23). Expresia aceasta are semnificația de „a suporta greutate și nenorociri cu resemnare”.

O altă UPS își trage originea din Patima lui Hristos: *A bea până la fund cupa amărăciunilor – boire le calice – испить чашу страданий – изпивам чашата на огорчение – то/ на страданията*. Iisus de multe ori a vorbit Apostolilor despre suferințele Lui ce vor urma și despre moartea Sa. Cu puțin timp înainte de a fi prins de ostașii și slujitorii, trimiși de arhieriei și farisei, Iisus cu ucenicii Săi a mers în Grădina Ghetsimani pentru a se ruga. Citim în Evanghelia după Matei (XXVI, 39): „Și mergând puțin mai înainte, a căzut cu fața la pământ, rugându-se și zicând: Părinte al Meu, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum voiești Tu!” Chinurile Sale înainte de moarte, Iisus le-a comparat cu o cupă, plină de otravă care pe vremea ceea uneori era dată celor osândiți la moarte. „Puteți să beți paharul pe care îl beau Eu sau să vă botezați cu botezul cu care Mă botez Eu?” În Biblie se găsește o altă formă a acestei expresii (Isaia, 51, 17): *a bea paharul urgiei lui Dumnezeu, a bea paharul amețelii*. În zilele noastre această expresie semnifică „a îndura o nenorocire în toată mărimea ei”.

Expresia *A da cu piatra (în cineva) – jeter la pierre (à qn.) – бросать камень (в кого-л.) – хвърлям камък (върху някого)* ține la fel de un eveniment din viața lui Hristos. Conform Evangheliei după Ioan (VIII, 7), fariseii, voind a-L pune la încercare pe Iisus Hristos, i-au trimis o femeie care și-a încălcat fidelitatea conjugală, întrebându-L dacă o va pedepsi așa, cum cere legea. Iisus a răspuns astfel: „Cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintâi piatra asupra ei”. Aceste

cuvinte au produs o impresie zguduitoare asupra celor prezenți. Ca o săgeată ele au pătruns în conștiința amorțită a fariseilor, au făcut să-și amintească propriile păcate; mâinile și-au lăsat în jos, ochii și-au coborât. Se prea poate că pentru prima dată au simțit rușine. Muștrați de cuget, ieșeau unul câte unul și a rămas Iisus singur cu femeia, stând în mijloc. „Și ridicându-se Iisus și nevăzând pe nimeni decât pe femeie, i-a zis: Femeie, unde sunt pârașii tăi? Nu te-a osândit nici unul? Iar ea a zis: Nici unul, Doamne. Și Iisus i-a zis: Nu te osândesc nici Eu. Mergi: de-acum să nu mai păcătuiești”. Această expresie frazeologică se utilizează cu sensul „a acuza pe cineva”.

Frazeologismul *Vede paiul din ochiul vecinului, dar bârna din ochiul său n-o vede – voir une paille dans l'oeil de son prochain et ne pas voir une poutre dans le sien – сучок в чужом глазу замечать, в своем бревна не видеть – вижу дам сламката в чуждо око, а гредата в своето не забелязвам*. Prima dată îl întâlnim în Evanghelia după Matei (VII, 3). Acestea sunt cuvintele lui Hristos: „De ce vezi paiul în ochiul fratelui tău, și bârna din ochiul tău nu o iei în seamă? Sau cum vei zice fratelui tău: „Lasă că scot paiul din ochiul tău” și iată bârna este în ochiul tău? Fățarnice, scoate întâi bârna din ochiul tău și atunci vei vedea să scoți paiul din ochiul fratelui tău”. Prin urmare, zicând „nu judecați”, Hristos interzicea osândirea neajunsurilor și faptelor altor oameni, vorbirea de rău. Această expresie frazeologică vrea să zică că „este ușor a fi orb la propriile defecte și că e mult mai ușor să acuzi pe cele străine”.

Expresia frazeologică *A-și da și cămașa de pe sine – donner sa dernière chemise – отдать последнюю рубаику – давам и ризата от гърба си* provine din morala creștină, care învață că trebuie de dat totul altuia, până la ultima cămașă. Această expresie o întâlnim în predica de pe munte a lui Hristos: „Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina lasă-i și cămașa. Iar de va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două. Celui care va cere de la tine, dă-i și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine, nu întoarce fața” (Evanghelia după Matei, V, 40). Sensul acestor cuvinte este următorul: „trebuie de răspuns cu bine la orice faptă, fie ea bună sau rea”.

UPS *Cine caută găsește – qui cherche trouve – кто ищет, тот всегда найдет – който търси, намира* își trage originea din Evanghelia (Evanghelia după Matei, VII, 7): „Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide”.

UPS *Voce în pustiu – глас вопиющего в пустыне – la voix de celui qui crie dans le désert – глас (въпиущ) в пустыня* o întâlnim în Biblie (Isaia, 40, 3). Expresia se găsește și în Evengheliile după Matei III, 3; Marcu I, 3; Ioan I, 23. Actualmente are sensul de „a vocifera, a vorbi în deșert”.

Unitatea frazeologică *A clădi pe nisip – bâtir sur le sable – строить на песке – строя на пясък* e o expresie evanghelică care a devenit proverbială. UF dată se referă la fragmentul din Evanghelia după Matei (VII, 27-28) în care Iisus seamănă omul ce are credință cu acela care își zidește casa pe piatră, iar omul fără credință – cu acela care își zidește casa pe nisip, spunând : „Oricine aude aceste cuvinte ale Mele și nu le îndeplinește, asemenea-se-va bărbatului nechibzuit care și-a clădit casa pe nisip. Și a căzut ploaia și au venit râurile mari și au suflat vânturile și au izbit în casa aceea, și a căzut. Și căderea ei a fost mare”. La figurat, aceste cuvinte semnifică „a întreprinde ceva pe fundamente sau principii puțin solide”.

A muta munții – soulever des montagne, déplacer les montagnes – своротить / сдвинуть горы – планина (-и) повдигам, обръщам (БРФР, p. 215) - „a face lucruri extraordinare pentru o idee”. Iisus a zis ucenicilor că dacă vor avea credință cât un sâmbure de muștar (muștarul în Palestina având cea mai mică semință în raport cu alte plante), atunci spunând munților: „Mută-te de aici dincolo. Și se va muta; și nimic nu va fi vouă cu neputință” (Evanghelia după Matei, XVII, 20).

Piatra din capul unghiului – краеугольный камень „cel mai important lucru, faptă”. Iisus vorbind despre piatra din capul unghiului, cea mai importantă din edificiul oricărei structuri depline, folosește o imagine, deseori văzută de către iudei. De cele mai dese ori, la construcția casei piatra care nu avea dimensiunile celorlalte era aruncată. „Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns să fie în capul unghiului?” (Evanghelia după Marcu, XII, 10). Iar Iisus zice că această piatră, care pare netrebuincioasă la prima vedere, este indispensabilă construcției, fiindcă se poate pune la colț, la unghiul casei. Prin această piatră de unghi Iisus se avea în vedere pe Sine. Concluzia: fără Hristos, fără piatra din capul unghiului, nu exista creație umană durabilă.

Fiul risipitor – le fils prodigue - блудный сын - блудния син „o persoană care a plecat de bună voie și a revenit într-un târziu”, expresie luată din pilda despre fiul risipitor: „Căci acest fiu al meu mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat” (Evanghelia după Luca, XV, 32).

UPS Oaia rătăcită – brebis égarée – заблудшая овца – заблудена овца își are originea în Evangheliile după Matei XVIII, 12 și Luca XV, 4-6). „Dacă un om ar avea o sută de oi și una din ele s-ar rătăci, nu va lăsa, oare, în munți pe cele nouăzeci și nouă și ducându-se va căuta pe cea rătăcită? Și dacă s-ar întâmpla s-o găsească, adevărat grăiesc vouă că se bucură de ea mai mult decât de cele nouăzeci și nouă, care nu s-au rătăcit.” La figurat, oaia rătăcită a devenit sinonimul unui om care se găsește pe o cale a pierzării.

Tot de origine biblică este și UPS Mana cerească – manne céleste – манна небесная – манна небесная. Conform legendei biblice, mana era o rouă cerească, nutritivă, pe care Dumnezeu o trimitea în fiecare zi izraeliților timp de patruzeci de ani în vremea călătoriei lor prin deșert în căutarea pământului făgăduinței (Ieșirea, 16, 14-16). În zilele noastre aceste cuvinte se folosesc în sens metaforic pentru a desemna un dar, o binefacere rară și neașteptată.

Expresia Fructul oprit – fruit défendu – запретный плод – забранен плод vine din legenda biblică, conform căreia primii oameni, Adam și Eva, au fost alungați de Dumnezeu din paradis pentru că au gustat fructul oprit din pomul științei de bine și de rău, de care nu aveau dreptul să se atingă. Astfel, fructul oprit desemnează un lucru dorit cu înfocare, dar interzis.

Conform legendei biblice, când Adam a gustat fructul oprit din pomul științei de bine și de rău, o mică buchiță din măr a rămas în gâtul său. Astfel a fost prima pedeapsă cerească dată lui Adam de Dumnezeu. Așa a apărut locuțiunea:

Mărul lui Adam – pomme d'Adam – Адамово яблоко – адамова ябълка. În anatomie această expresie servește pentru a numi ieșitura, care se găsește în partea anterioară a gâtului la om și care este formată din cartilaj tiroid.

UPS Turnul Babel – tour de Babel – Вавилонская башня – вавилонска кула își are originea din Biblie. După potop, descendenții lui Noe au vrut să ridice un turn, turnul Babel, pentru a ajunge la cer. Dumnezeu a nimicit proiectul lor prin

confuzia limbilor (Facerea, II, 1-9). Neînțelegându-se mai mult între dânșii, oamenii s-au împrăștiat în diferite colțuri ale lumii. În zilele noastre aceste cuvinte se utilizează pentru a numi o adunare tumultuoasă, unde domnește o mare confuzie de opinii, o reunire de lucruri, care nu au conexiuni și raporturi între ele.

Tot de origine evanghelică sunt și expresiile:

Trei crai de la răsărit – les Rois Mages - cu semnificația „persoane care se deosebesc de celelalte”. Această expresie are la bază imaginea celor trei magi, care au venit să se închine pruncului Iisus. Acești magi, cărturari și cunoscători de mai multe științe, pe nume Gaspar, Baltazar și Melchior, locuiau într-o țară foarte îndepărtată de Iudeea, probabil în Persia sau Babilon. Văzând o stea luminoasă, apărută pe cer, au înțeles că s-a născut un mare împărat. Pentru a se închina Lui, ei au purces într-un drum lung, plin de pericole, luând fiecare cu sine: aur (ca unui împărat), smirnă (ca unui om) și tămâie (ca unui Dumnezeu) pentru a se închina și a le duce pe acestea pruncului. Magii personifică popoarele păgâne care au venit la Hristos și au acceptat credința în El.

Pe baza cunoștințelor evanghelice sau a concepției religioase poporul român a alcătuit și alte UPS, care nu au citate directe în Evanghelie, dar care oglindesc concepția românului vis-à-vis de acest subiect:

Nu se îngrașă porcul de Crăciun / în ajun / de Ignat cu semnificația „nu se poate face un lucru temeinic în ultimul moment”. Cuvântul ajun din această expresie semnifică ajunul Crăciunului, seara înainte de nașterea lui Iisus. Iar prenumele Ignat numește pe sf. Mucenic Ignatie Teoforul care este pomenit cu cinci zile înainte de Crăciun. Conform tradiției, porcul trebuia să fie tăiat de Ignat, adică în ziua pomenirii sf. mucenic Ignatie Teoforul, de altfel porcul începea să slăbească. Această unitate frazeologică semnifică imposibilitatea facerii oricărui lucru în mod temeinic, dacă se înfăptuiește în ultimul moment. UPS dată nu am atestat-o în altă limbă. Este o UPS indigenă;

A pune cruce (pe cineva, ceva) – faire une croix (sur quelque chose ou sur quelqu'un) - *поставить крест (на чем, на что либо) – поставя кръст (на нещо)* (БРФР 309) „a considera ceva ca încheiat, pierdut definitiv” (DEL 58), „a renunța (la cineva, ceva)”;

Ca de la cer la pământ – comme le jour et la nuit – как от неба до земли – от небето до земята „o mare deosebire dintre două ființe, două lucruri” (DEL 48);

A se teme /a fugi ca dracul de tămâie – fuir comme le diable l'eau bénite – бежать как черт от ладана – бягам катъ дявол от тамян / от светена вода / от Евангелие (БРФР 555) „a avea o frică excesivă (de cineva, ceva)”. În limba franceză lexemul *tămâia* este înlocuit de altul – *aghiasma*. În bulgară, însă, sunt utilizate toate cuvintele ce denumesc obiecte sfințite: *tămâia*, *aghiasma*, *Evanghelia*.

A avea o piatră pe suflet / pe inimă – avoir le coeur gros – камень на душе / на сърдце – имам камък на сърдцето / на душата (БРФР 285) „a avea o greutate pe inimă”; „a avea un mare necaz” (DEL 182). Inima, sufletul, sunt percepute la diverse popoare ca locul unde se sălășluiesc sentimentele. Greutatea în acest „loc” semnifică dificultăți de ordin moral.

A-l avea la suflet / la inimă (pe cineva) – avoir quelqu'un dans la peau – душа не лежит (у кого-то) – не (ми) е по душа, по сърдце (БРФР 248) „a ține (la cineva), a simpatiza (pe cineva)” (DEL, p. 100). În UPS din limba franceză în

loc de lexemul *suflet* se utilizează lexemul *piele*. În limba rusă și bulgară UPS există doar în formă de negație a celor afirmate în UPS română.

A cădea din cer – tomber du ciel – упасть / свалиться с неба – (както че) падна от небето (БРФР 252) „a apărea pe neașteptate” etc., etc.

Concluzii

1. Factorii extralingvistici constituie etapa primară privind apariția unităților polilexicale stabile în limbă.

2. Motivația originii unor unități polilexicale stabile se explică prin proveniență străină, fiind împrumutate, calchiate sau pătrunse în limbă pe cale cultă. În cazul dat ele trebuie considerate ca fiind *generale* unui mai mare număr de limbi.

3. Unitățile polilexicale stabile generale ce au pătruns în limbă pe cale cultă se clasifică în: biblice, mitologice, bazate pe realități istorice.

Referințe bibliografice

- Будагов, Рубен. *Проблемы развития языка*. Москва - Ленинград: Наука, 1965.
Colțun, Gheorghe. *Frazeologia limbii române*. Chișinău: Editura ARC, 2000.
Dimitrescu, Florica. *Locuțiunile verbale în limba română*. București: Editura Academiei R.P.R., 1958.
Dumitrăcel, Stelian. *Lexic românesc. Cuvinte. Metafore. Expresii*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1980.
Кунин, Александр. *Английская фразеология (Теоретический курс)*. Москва: Высшая школа, 1970.
Шаховский, Виктор. *Ономазиологический и семасиологический аспекты экспрессивности*. În: *Проблемы экспрессивной стилистики*. Ростов на Дону: Изд-во Ростовского Университета, 1987, p.4-47.
Назарян, Арег. *Фразеология современного французского языка*. Москва: Высшая школа, 1976.
- - - . *История развития французской фразеологии*. Москва: Высшая школа, 1981.
Savin-Zgardan, Angela. *Motivația unităților polilexicale stabile în limba română*. Chișinău: Dira AP.

Texte

Biblia sau Sfînta Scriptură. București: Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1990.

Dicționare

DEL: Comșulea E., Teiuș S., Șerban V. *Dicționar de expresii și locuțiuni*. Chișinău: Știința, 1998.

РБФС: Андрецчина К., Влахов С., Димитрова Ст., Запрянова Кл. *Русско-български фразеологичен речник. Русско-болгарский фразеологический словарь*. София: Наука и изкуство. Москва: Руски език, 1980.